

ПРИНЦИПИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

**КОЛОБИЛІНА Олександра Олегівна - аспірантка Харківського
національного університету внутрішніх справ**

<https://orcid.org/0009-0007-3589-6651>

УДК 342.9

DOI 10.32782/EP.2021.33

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, стосовно тлумачення понять «принципи» та «принципи права», запропоновано авторське визначення принципів кадрового забезпечення Державної митної служби України. Акцентовано увагу на тому, що на сьогоднішній день в науковій літературі відсутній єдиний підхід щодо розуміння відповідних принципів, а відтак запропоновано авторське бачення щодо їх переліку.

Ключові слова: принципи, принципи права, кадрове забезпечення, Державна митна служба.

Постановка проблеми

Кадрове забезпечення Державної митної служби України є складною за своєю сутністю та змістом діяльністю, яка має чітко визначені вектори практичної реалізації. Окрім того, в основі відповідного забезпечення лежить система відправних начал, вихідних ідей, які формують її ідейну основу, підґрунтя, а також впливають на подальші перспективи розвитку відповідної інституції. З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде констатувати, що вивчення принципів кадрового забезпечення Державної митної служби України є важливим напрямом теоретичного опрацювання проблеми кадрового забезпечення Державної митної служби України в цілому.

Стан дослідження

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із кадровим забезпеченням різних органів

державної влади, досліджувались у наукових працях: М. І. Ануфрієва, С. М. Гусарова, О. Ю. Дрозда, В. Ю. Кікінчука, А.Т. Комзюка, В. В. Сокурєнка та багатьох інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в науковій літературі недостатньо опрацьованим є питання розуміння принципів кадрового забезпечення саме Державної митної служби України, що є суттєвою прогалиною на теоретичному та практичному рівнях.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб встановити коло та розкрити зміст принципів кадрового забезпечення Державної митної служби України. З огляду на визначену мету, ключовими завданнями дослідження є: розкрити загальнотеоретичні підходи щодо тлумачення поняття принцип з точки зору теорії управління та права; здійснити аналіз наукових поглядів вчених, а також норм чинного законодавства, яке регулює кадрове забезпечення Держмитслужби, на основі чого виділити коло принципів такого забезпечення.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістало подальшого опрацювання розуміння переліку та змісту принципів кадрового забезпечення Державної митної служби України.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження, слід відзначити, що загальна етимологія та філософські трактування показують, що принципи – це вихідні начала, основоположні засади діяльності або процесу; ключові, базові ідеї певної теорії або концепції; ґрунтовані особливості певного механізму і таке інше. Під принципами в науці управління вчені мають на увазі основні правила, положення та норми поведінки, за якими діють суб'єкти управління за умов, що склалися у суспільстві. Принципи управління синтезують та відображають об'єктивність законів суспільної формації, характерні риси практики управління. У відповідних принципах знаходять свій вияв основні вимоги, що ставляться до побудови органів управління та методів здійснення функцій управління, доцільний характер взаємовідносин учасників управлінських відносин. Таким чином, принципи управління являють собою результат узагальнення людьми об'єктивно діючих законів та закономірностей, притаманних їм загальних рис, характерних фактів та ознак, які стають загальною підставою їх діяльності. Як слушно зазначає О.А. Машков, науково-теоретичне узагальнення та напрацювання людьми принципів не означає, що вони мають суто суб'єктивний характер. На думку вченого, принципи управління – це керівні ідеї, основоположні засади, що відображають закономірності розвитку відносин управління. Принципи визначають вимоги до системи, структури, організації і процесу управління, напрями й межі прийняття рішень; вони можуть належати до різних систем управління [1, с.46].

У правовій теорії принципи трактуються у декількох, пов'язаних одне з одним значеннях. Відповідно до загальноприйнятої думки – це відправні ідеї існування права, які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права і становлять його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ряду; спрямовують і надають синхронності усьому механіз-

му правового регулювання суспільних відносин, досконаліше інших розкривають місце права у суспільному житті і його розвитку; є критерієм законності й правомірності дій громадян і посадових осіб, адміністративного апарату і органів юстиції [2, с.72-73].

Дещо іншим чином трактує принципи Р.А. Іванов: «Закріплені в різних його джерелах або виражені в стійкій юридичній практиці загальновизнані основоположні ідеї, що адекватно відображають рівень пізнання загальносоціальних і специфічних закономірностей права і служать для створення внутрішньо узгодженої та ефективної системи юридичних норм, а також для безпосереднього регулювання суспільних відносин за її прогальності та суперечності» [3, с.219]. С.Є. Фролов розглядає принципи права, як універсальний, істинний, фундаментальний нормативно-правовий припис (засада, вимога, імператив тощо), який визначає загальну спрямованість правового регулювання, високу якість та ефективність юридичної практики (правотворчої, правозастосовної тощо) [3, с.219]. Як зауважує І.Г. Бабич: «Принципи права можна розуміти як такі, що закладені в законодавстві, або розуміти їх як ідеї, якими користуються нормотворці при розробці нормативно-правових актів. Така ситуація є закономірною, бо законодавство створюється нормотворцями, тому основні ідеї правників відбиваються у нормах права» [4, с.34].

Багатоманітність трактувань щодо змісту принципів в юридичній галузі в цілому, свідчить про відсутність єдності підходів щодо тлумачення принципів, як окремих правових явищ та категорій, як, наприклад, кадрового забезпечення. Зокрема, Т.Є. Кагановська вказує, що принципи кадрового забезпечення – це обумовлені рівнем соціального, економічного, технічного, політичного розвитку суспільства та держави, закріплені в законі базові положення, які відображають сутність та значення кадрового забезпечення в державі, характеризують його зміст і структуру, а також визначають форми та методи діяльності з кадрового забезпечення, які виступають засобом забезпечення функціонування держави та її органів задля сприяння забезпечення прав,

свобод та законних інтересів особи в державі [5, с.34]. В.О. Зогуля розкриває зміст принципів кадрового забезпечення через систему притаманних їм ознак. Вчений наголошує, що дані принципи: 1) базові положення, що обумовлені соціального-економічним розвитком суспільства; 2) відображають рівень демократичного врядування в державі; 3) є засобами забезпечення функціонування держави та її органів; 4) законодавчо закріплені базові положення; 5) відображають сутність та значення кадрового забезпечення в державі; 6) характеризують зміст і структуру кадрового забезпечення; 7) визначають форми та методи діяльності з кадрового забезпечення; 8) спрямовані на сприяння забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи в державі [6, с.39].

Таким чином, проведений вище аналіз дає змогу виокремити наступні найбільш важливі характеристики принципів кадрового забезпечення, незалежно від того, у якій сфері суспільного життя воно здійснюється: 1) вони є вихідними, основоположними, базовими засадами правового регулювання відносин, що виникають в рамках реалізації кадрових процесів; 2) несуть в собі будівну ідею щодо структури, призначення, соціальної цінності процесу кадрового забезпечення; 3) виступають положеннями найвищого імперативного рівня, які не потребують конкретного нормативного закріплення, адже походять від загально-соціального уявлення про роль та функцію права, як головного регулятора будь-яких суспільних відносин; 4) відрізняються стабільністю та незмінюваністю, так як визначають абстрактну модель правового регулювання та здійснення кадрового забезпечення, надаючи цій діяльності межі та формуючи базові вимоги до неї згідно із закладеними в основі права соціальними та демократичними цінностями.

Отже, можемо зробити висновок про те, що принципи кадрового забезпечення Державної митної служби України – це вихідні, стабільні, імперативні положення, основоположні, базові засади правового регулювання суспільних відносин, що виникають в контексті здійснення відповідної діяльності. Принципи характеризують сутнісний зміст,

призначення, а також соціальну цінність вказаної процедурно-організаційної діяльності.

Варто зауважити, що в юридичній літературі, традиційно, до принципів кадрового забезпечення в різних сферах суспільної діяльності відносять: принципи демократичного або прозорого добору на роботу чи службу; принцип рівності при здійсненні кадрових процесів; принцип привалювання заохочень; принцип системного оновлення кадрового складу; принцип індивідуального оцінювання та професіоналізму; принцип інноваційності та науковості; принцип добросовісності і таке інше [7;8;9; 10].

На нашу думку, в основі кадрового забезпечення Державної митної служби України, враховуючи правовий статус та сферу діяльності даного органу, лежать такі принципи:

- принцип законності. Законність є одним з ключових принципів діяльності органів державної влади всіх рівнів та напрямів. Принцип законності несе в собі відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до поведінки учасників правових відносин. Вихідна засада є головною умовою встановлення правопорядку в державі та виражається у наступних вимогах: а) якості нормативно-правових актів, несуперечності їх один одному (між ними має бути ієрархічна субординація залежно від юридичної сили); б) суворого дотримання та виконання юридичних норм, правових приписів усіма суб'єктами – громадянами, їх громадськими та некомерційними організаціями, посадовими особами, державними органами. Передбачає також недопустимість зловживання суб'єктивним правом; в) невідворотної відповідальності за вину громадян і посадових осіб [11, с.225].

В даному випадку доречно навести наукову позицію Д.В. Приймаченко, який дослідив значення принципу законності в сфері діяльності митних органів. Вчений наголошує, що вказана засаднича вимога, як принцип адміністративної діяльності митних органів, безпосередньо впливає з підзаконного виконавчо-розпорядчого характеру цієї діяльності та полягає у здійсненні митними органами своїх завдань і функцій

у повній відповідності Конституції, законам України та іншим підзаконним нормативним актам згідно із законодавчо визначеною компетенцією. Практична реалізація принципу законності знаходить своє втілення у тому, що: 1) існує єдина загальнодержавна система митних органів передбачених законом, який визначає також і завдання діяльності митних органів; 2) при реалізації своїх державно-владних повноважень митні органи повинні діяти у повній відповідності до форм і методів діяльності, передбачених законом, і будь-які дії чи рішення, що виходять за межі їх компетенції чи не відповідають вимогам закону, не мають юридичного значення; 3) митні органи зобов'язані належним чином застосовувати відповідні закони та підзаконні нормативні акти, що в своїй сукупності становлять митне законодавство; 4) за діяльністю митних органів та їх посадових осіб здійснюється державний та громадський контроль; 5) діє система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації посадових осіб митних органів з метою підвищення їх професійних та морально-етичних якостей [12, с.216].

Отже, принцип законності в контексті кадрового забезпечення Державної митної служби України втілюється в: 1) неухильній та повній відповідності даного процесу нормам законодавства та підзаконних нормативно-правових актів у відповідній сфері; 2) дотриманні нормативно-правових вимог всіма, без виключення, суб'єктами кадрового забезпечення досліджуваного відомства;

- принцип пріоритету прав та інтересів кадрового складу. Людиноцентризм є однією з головних ідей побудови нашої держави, яка закріплена у Конституції України від 28.06.1996 №254к/96-ВР (далі – Конституція). Стаття 3 документу вказує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [13]. В сфері кадрового забезпечення Держмитслужби України даний загаль-

ноправовий принцип виражається в тому, що реалізація кадрової роботи повинна націлюватись, у першу чергу, на забезпечення і задоволення передбачених Конституцією, а також іншими законодавчими та підзаконними актами, прав та інтересів працівників, а також на їх захист у разі порушення або неправомірного обмеження.

- принцип рівності. В правовій теорії останній означає рівність вільних і незалежних індивідів, до яких однаковою мірою застосовується право, як загальний регулятор поведінки. Своє закріплення цей принцип знаходить у Конституції України в статтях якої зазначено: усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [13].

Отже, відповідно до принципу рівності, здійснення кадрових процесів повинно забезпечувати рівні можливості для реалізації кожним працівником Державної митної служби своїх прав та законних інтересів без будь-яких обмежень або привілеїв. Іншими словами, кадрове забезпечення має

створювати внутрішнє робоче середовище за якого кожен працівник відомства показуватиме свій потенціал та досягне поставлених цілей відповідно до рівня своїх професійних знань та можливостей. Окрім цього, рівність також закріплює основу відбору на службу до лав Державної митної служби, визначаючи можливість всіх осіб, які підходять за своїм морально-діловими та професійними якостями, працювати у даній інституції;

- принцип забезпечення кадрових інтересів державного органу. Зазначений принцип виходить зі змісту правового статусу Держмитслужби України. Той факт, що його персонал забезпечує виконання функцій держави в митній сфері, за рахунок здійснення митної справи, обумовлює наявність високих професійних вимог до навичок та знань його представників. В даному контексті, кадрове забезпечення Держмитслужби має задовольняти ці вимоги за рахунок якісного відбору на роботу у відомство лише найбільш підготовлених осіб, а також їх дієвого професійного навчання та розвитку в процесі трудової діяльності;

- принцип науковості. Відповідно до вказаної засади, кадрове забезпечення повинно спиратись на світові та національні наукові досягнення, методології роботи з кадрами і проведення окремих наукових процедур. Важливим є систематичне дослідження напрацювань вітчизняних вчених, а також міжнародного досвіду із зазначених питань з метою вдосконалення кадрового забезпечення Держмитслужби, досягнення його відповідності світовим стандартам;

- принцип структурованості. Розгалуженість структури Державної митної служби, а також наявність в ній великого числа підрозділів із різноманітними функціями, викликають неможливість роботи з кадрами однією або декількома особами. В даному випадку підрозділи кадрового забезпечення повинні мати централізовану структуру з єдиним центром управління та локальною нормативно-правовою базою, яка визначатиме пріоритети, поточні цілі та завдання, а також плани роботи.

Висновки

Таким чином, саме наведений вище перелік принципів найбільш змістовно та повно характеризує принципи кадрового забезпечення Державної митної служби України. Дотримання окреслених нами засад є обов'язковим для всіх учасників відповідних правовідносин, а будь-яке відхилення має тягнути настання юридичної відповідальності. Як суттєвий недолік, варто відзначити відсутність законодавчого закріплення відповідних засад, що є суттєвою прогалиною як на теоретичному, так і практичному рівнях.

Література

1. Свірідова О.В. Принципи управління взаємодією продуцента та реципієнта ринкової привабливості. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. №3. С.45-52.
2. Лютіков П.В. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: дисертація. Запоріжжя: Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет». 2009. 212 с.
3. Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: дисертація. Одеса: Одеська національна юридична академія. 2008. 468 с.
4. Бабич І.Г. Принцип справедливості в римському праві і у сучасному зобов'язальному праві України: дисертація. Одеса: Одеська національна юридична академія. 2009. 183 с.
5. Кагановська Т. Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: Монографія. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. 330 с.
6. Зозуля В.О. Принципи кадрового забезпечення органів державної влади за демократичного врядування. Економіка та держава. 2017. №2. С.38-40.
7. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. 756 с.
8. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз : монографія. Харків : Константа, 2019. 490 с.
9. Онисьєв В.А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (від-

АНОТАЦІЯ

Виокремлено наступні найбільш важливі характеристики принципів кадрового забезпечення, незалежно від того, у якій сфері суспільного життя вони застосовуються: 1) вони є вихідними, основоположними, базовими засадами правового регулювання відносин, що виникають в рамках реалізації кадрових процесів; 2) несуть в собі керівну ідею щодо структури, призначення, соціальної цінності процесу кадрового забезпечення; 3) виступають положеннями найвищого імперативного рівня, які не потребують конкретного нормативного закріплення, адже походять від загально-соціального уявлення про роль та функцію права, як головного регулятора будь-яких суспільних відносин; 4) відрізняються стабільністю та незмінністю, адже визначають абстрактну модель правового регулювання та здійснення кадрового забезпечення, надаючи цій діяльності межі та формулюючи базові вимоги до неї згідно із закладеними в основі права соціальними та демократичними цінностями.

Виділено та охарактеризовано наступні ключові принципи кадрового забезпечення Державної митної служби України: принцип законності, принцип пріоритету прав та інтересів кадрового складу; принцип рівності; принцип забезпечення кадрових інтересів державного органу; принцип науковості; принцип структурованості.

Узагальнено, що саме наведений вище перелік принципів, найбільш змістовно та повно характеризує ідейну основу кадрового забезпечення Державної митної служби України. Дотримання окреслених засад є обов'язковим для всіх учасників відповідних правовідносин, а будь-яке відхилення має тягнути настання юридичної відповідальності.

Ключові слова: принципи, принципи права, кадрове забезпечення, Державна митна служба.

SUMMARY

The following most important characteristics of the principles of personnel support are singled out, regardless of the sphere of social life in which they are applied: 1) they are the initial, fundamental, basic principles of legal regulation of relations arising in the framework of the implementation of personnel processes; 2) carry a guiding idea regarding the structure, purpose, and social value of the staffing process; 3) act as provisions of the highest imperative level, which do not require specific normative consolidation, because they originate from the general social concept of the role and function of law as the main regulator of any social relations; 4) are distinguished by stability and immutability, because they define an abstract model of legal regulation and the implementation of personnel support, giving this activity limits and forming basic requirements for it in accordance with the social and democratic values embedded in the basis of law.

The following key principles of staffing of the State Customs Service of Ukraine are highlighted and characterized: the principle of legality, the principle of priority of the rights and interests of personnel; principle of equality; the principle of ensuring personnel interests of the state body; principle of scientificity; the principle of structuredness.

In general, it is the above list of principles that most meaningfully and fully characterizes the ideological basis of staffing of the State Customs Service of Ukraine. Observance of the outlined principles is mandatory for all participants in the relevant legal relationship, and any deviation should lead to legal liability.

Keywords: principles, principles of law, human resources, State Customs Service.

мивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: дисертація. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2010. 244 с.

10. Конопльов В.В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ: автореферат. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2006. 34 с.

11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.

12. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дисертація. Дніпропетровськ: Академія митної служби України. 2007. 468 с.

13. Конституція України: конституція, закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.